

Vluchtelingen in getal

39,6 miljoen mensen op de vlucht





Pakistan

Colofon

Tekst en redactie. Antoon Claassen.

Beeld voorzijde omslag. Sven Torfinn

Beeld binnenwerk. Chris de Bode, Eric van der Lee, Stichting Vluchteling, Sven Torfinn, UNHCR.

Vormgeving. De Wijde Blik, Den Haag.

Druk. NDR, Den Haag.

Jaargang. 9 – december 2009

Oplage. 150 exemplaren.

© Stichting Vluchteling, Den Haag, 2009.

Stichting Vluchteling
Stadhouderslaan 28
2517 HZ Den Haag

Telefoon 070 346 89 46

Fax 070 361 57 40

Email info@vluchteling.org

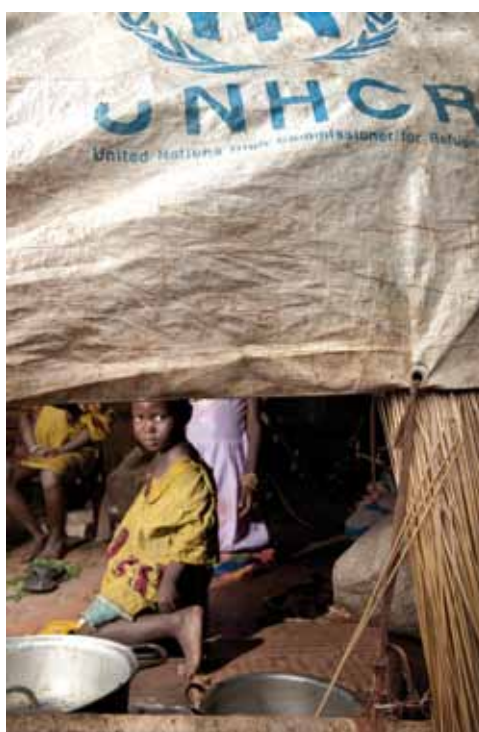
Website www.vluchteling.org

Giro 999



Inhoud

1. Vluchtelingen en ontheemden in 2009	4
2. Een kwestie van definities, feiten, schattingen en veronderstellingen	6
3. Actuele ontwikkelingen	9
4. Geweld tegen hulpverleners	14
5. Toegang tot vluchtelingen en ontheemden	15
6. Ontwikkeling aantal vluchtelingen en ontheemden 2000 – 2009	16
7. Aantal vluchtelingen en ontheemden per continent	18
8. Landen waaruit het hoogste aantal vluchtelingen komt	19
9. Landen die de meeste vluchtelingen opnemen	20
10. Landen met het hoogste aantal ontheemden	21
11. Vluchtelingen en asielzoekers in Nederland	23
12. Slotbeschouwing	26



Centraal-Afrikaanse Republiek



Soedan





1. Vluchtelingen en ontheemden in 2009

1.1. Vluchtelingen en ontheemden wereldwijd

In 2009 daalde het aantal vluchtelingen ten opzichte van 2008 licht en kwam uit op 13,6 miljoen. Het aantal ontheemden, mensen die binnen de eigen landsgrenzen op de vlucht zijn, bleef stabiel op 26 miljoen.

Na enkele jaren van een afnemend aantal vluchtelingen was in 2007 sprake van een lichte stijging, net zoals in 2008. In 2009 is het aantal licht gedaald, onder meer door terugkeer van vluchtelingen naar Soedan, DR Congo, Burundi en Colombia. Tegelijkertijd nam het aantal vluchtelingen uit enkele andere landen toe, zoals uit Sri Lanka, Somalië, Centraal-Afrikaanse Republiek en Zimbabwe. De daling had zowel plaats in Azië, Afrika en Latijns-Amerika, als in Oost-Europa.

Het aantal ontheemden veranderde in 2009 niet. Niettemin is er sprake van forse verschillen in vergelijking met 2008. In Pakistan nam het aantal ontheemden explosief toe en komt nu uit op ongeveer 3 miljoen mensen – hiermee neemt Pakistan na Soedan en Colombia de derde plaats in van landen met het hoogste aantal ontheemden. Ook in Colombia en Somalië nam het aantal ontheemden toe. Van een vermindering is onder meer sprake in Soedan, Ivoorkust, Azerbeidzjan en, sinds eind 2009, in Sri Lanka.

De gegevens over de aantallen vluchtelingen en ontheemden vinden in hoofdzaak hun basis in resultaten van onderzoek van *United States Committee for Refugees and Immigrants*, USCRI, (vluchtelingen) en *Internal Displacement Monitoring Centre*, IDMC, (ontheemden), twee bureaus die zich expliciet toeleggen op onderzoek naar aantallen vluchtelingen en ontheemden en de ontwikkelingen daarin. Ook is gebruik gemaakt van gegevens van de Verenigde Naties en enkele andere instellingen, in die gevallen is dat ter plekke aangegeven. Voor gegevens over Nederland is geput uit documenten van de IND.



2. Een kwestie van definities, feiten, schattingen en veronderstellingen

2.1. Vluchtelingen en ontheemden

Vluchtelingen zijn mensen die in een ander land veiligheid en bescherming zoeken. Het Vluchtelingenverdrag, Verdrag van Genève 1951¹, definieert het begrip vluchteling: een vluchteling is een persoon die zijn land verlaten heeft uit gegronde vrees voor vervolging wegens ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of het behoren tot een sociale groep. Een vluchteling vestigt zich tijdelijk of voorgoed in een ander land, het land van opvang.

Ontheemden zijn mensen die in hun eigen land veiligheid en bescherming zoeken. In wezen bestaat er geen ander onderscheid tussen een vluchteling en een ontheemde dan dat een ontheemde in zijn eigen land blijft. Omdat nagenoeg alle ontheemden zich in een land in conflict of (burger)oorlog bevinden, zijn zij er vaak slechter aan toe dan vluchtelingen. Bovendien kunnen zij niet, zoals vluchtelingen, bogen op een internationaal erkende juridische status die ook bescherming biedt.

In het kader van het Vluchtelingenverdrag hebben de Verenigde Naties de functie van Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen, UNHCR, in het leven geroepen – de Hoge Commissaris, die zijn zetel in Genève heeft, is als eerste verantwoordelijk voor de bescherming en veiligheid van vluchtelingen. De laatste jaren heeft UNHCR zich ook gericht op ontheemden aan wie het naar vermogen eveneens bescherming en veiligheid biedt.

De anti-koloniale oorlogen² van na de Tweede Wereldoorlog leidden tot het ontstaan van miljoenen vluchtelingen en ontheemden en legden daarmee een manco van het Vluchtelingenverdrag bloot. Ontheemden, die om precies dezelfde redenen als vluchtelingen van huis en haard verdreven waren, hadden geen recht op bescherming of steun. Het Verdrag van Addis Abeba van 1969³ is hierop een reactie. Het verdrag erkent ook mensen als vluchteling die – naast de gronden van het Vluchtelingenverdrag – huis en haard verlaten in geval van aanhoudend fysiek geweld, oorlog of burgeroorlog. Het Verdrag van Addis Abeba is door 42

¹ Het Vluchtelingenverdrag, officieel Verdrag betreffende de status van vluchtelingen, maakt deel uit van de Conventie van Genève van 1951 dat diverse verdragen omvat. Oorspronkelijk had het Vluchtelingenverdrag uitsluitend betrekking op vluchtelingen van de Tweede Wereldoorlog. Met de toevoeging van het Protocol betreffende de status van vluchtelingen, 1967, vallen ook vluchtelingen van na de Tweede Wereldoorlog onder het verdrag.

² Na de Tweede Wereldoorlog ontstond in talrijke kolonies verzet tegen de koloniale overheersing, niet zelden uitmondend in een bevrijdingsoorlog, denk bijvoorbeeld aan Nederlands-Indië dat na de Indonesische Bevrijdingsoorlog 1945 – 1949, zijn onafhankelijkheid verwierf. Nederland droeg bij het Haagse Accoord van 2 november 1949 de Indonesische soevereiniteit op 30 december 1949 over aan de Indonesische regering.

³ Het Verdrag van Addis Abeba van 1969, officieel Convention governing the specific aspects of refugee problems in Africa, is een antwoord op de bijzondere vluchtelingenproblematiek in Afrika, doorgaans een gevolg van fysiek geweld: oorlog en burgeroorlog.



Afrikaanse landen geratificeerd. In 1994 bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Verdrag van Addis Abeba kwam het Document van Addis Abeba over vluchtelingen en gedwongen ontheemding in Afrika tot stand dat specifiek ingaat op het probleem van ontheemden en ontheemden ook hulp toezegt.

Latijns-Amerika bleef niet achter en kwam in 1984 in Colombia met de Verklaring van Cartagena betreffende vluchtelingen⁴ – hiermee sloot zij aan bij de specifiek Latijns-Amerikaanse ontwikkelingen. De Verklaring van Cartagena bouwt voort op en vertoont overeenkomsten met het Verdrag van Addis Abeba.

Het Vluchtelingenverdrag, geïnitieerd door de Verenigde Naties, is door 144 landen onderschreven en biedt vluchtelingen een juridische status met recht op bescherming. Voor ontheemden is dat niet weggelegd. Om tegemoet te komen aan deze leemte biedt UNHCR sinds 1972 ook hulp aan ontheemden en heeft de vluchtelingenorganisatie in 1992 de functie van Commissaris van de Verenigde Naties voor Ontheemden⁵ in het leven geroepen.

Wereldwijd wordt de noodzaak erkend om ontheemden, net zoals vluchtelingen, hulp te bieden. Niettemin ontberen ontheemden nog immer een gedegen juridische status en daarop gebaseerde bescherming. Het betekent dat hun formele status zwak is en blijft. Daar komt bij dat ook hun feitelijke levensomstandigheden in het algemeen slechter zijn dan die van vluchtelingen omdat bijna alle ontheemden in een land in conflict of (burger-)oorlog verblijven.

2.2. Aantallen, momentopnamen, conflictgebieden en belangen

Op elk uur van de dag en de nacht slaan mensen op de vlucht en keren vluchtelingen terug naar huis. Dat maakt het geven van een precies aantal vluchtelingen onmogelijk. Daar komt bij dat bijna



DR Congo

alle vluchtelingen uit conflictgebieden komen, meestal een oorlogsgebied – denk aan landen zoals Irak en Afghanistan, Sri Lanka, Somalië en DR Congo. Het betekent dat het in de praktijk onmogelijk is om op enig moment het aantal vluchtelingen precies te tellen. Zeker in gebieden waar gevochten wordt, is alleen een schatting van het aantal vluchtelingen mogelijk.

Sommige partijen hebben belang bij het aantal vluchtelingen. Niet zelden komen hulporganisaties tot een hoger aantal vluchtelingen dan overheden. Zeker waar het gaat om ontheemden, burgers die binnen hun eigen land op de vlucht zijn, hebben de autoriteiten niet zelden de neiging het aantal

⁴ De Verklaring van Cartagena betreffende Vluchtelingen van de Organisatie van Amerikaanse Staten, 1984, geeft met name aan dat geweld, vreemde agressie, buitenlandse bezetting en interne conflicten gronden zijn om te vluchten – het biedt vluchtelingen bescherming. De Verklaring, toespitst op de situatie in Latijns-Amerika, is geen bindend verdrag maar is door de OAS diverse malen bevestigd als standaard voor bescherming en hulp aan vluchtelingen.

⁵ De Secretarissen-Generaal van de Verenigde Naties benoemde de Soedanees Francis Deng als eerste Commissaris van de Verenigde Naties voor Ontheemden. Francis Deng gaf in 1996 in een rapport de juridische bescherming van ontheemden aan op basis van het internationaal humanitair recht en de rechten van de mens.





mensen op de vlucht naar beneden bij te stellen. Colombia is hiervan een voorbeeld. De regering rekent alleen geregistreerde vluchtelingen tot vluchteling. Tegelijkertijd maakt zij het vluchtelingen uitermate lastig om zich te laten registreren en weigert zij bepaalde categorieën vluchtelingen als vluchteling te erkennen. Het kan ook andersom: arme landen die vluchtelingen opvangen, schroeven vaak het aantal vluchtelingen op om sterker te staan in hun verzoek om aandacht en hulp van de internationale gemeenschap. Een zelfde argument komt voor bij hulporganisaties die een beroep doen op financiering van projecten – het kan

goed uitkomen om met een zo hoog mogelijk aantal slachtoffers te komen. Het vertekent de werkelijkheid en maakt het ingewikkelder om precieze aantallen te geven.



2.3. Prima facie, pendelen en conclusies

Meestal worden alle mensen die uit een conflict- of oorlogsgebied wegtrekken als vluchteling aangemerkt, ongeacht de reden van hun vertrek. Autoriteiten erkennen hen *prima facie* als vluchteling: 'bij verschijnen' of 'uit eerste onderzoek' gaat het kennelijk om vluchtelingen. Het is te vergelijken met het categorale toelatingsbeleid⁶ dat sommige landen hanteren tegenover een ander land: iedereen die uit het andere land komt en asiel aanvraagt, kan rekenen op erkenning als vluchteling, zij het soms met een tijdelijke status.

Colombia

In sommige gevallen pendelen vluchtelingen op en neer tussen het vluchtelingenkamp en hun land. In het ene geval gebeurt dat wanneer de rust in hun eigen land aan het terugkeren is en betrokkenen overwegen definitief terug te keren. Als eerste stap brengen zij een bezoek aan hun oude woongebied om na te gaan of het voldoende veilig is en om terugkeer gemakkelijker te maken, bijvoorbeeld door hun huis op te knappen of hun land te bewerken. Ook kan sprake zijn van *oneigenlijke* vluchtelingen: guerrillastrijders of opstandelingen die zich tijdelijk in een vluchtelingenkamp vestigen om aan te sterken of zich medisch te laten behandelen. Zij komen aan en doen zich voor als vluchteling, komen daarmee in de vluchtelingenstatistieken.

Cijfers over aantallen vluchtelingen zijn en blijven schattingen, moet de conclusie zijn. Dat geldt zeker het aantal ontheemden omdat grote aantallen ontheemden in oorlogsgebied verblijven, zoals bijvoorbeeld in DR Congo, Somalië, Afghanistan en Pakistan, en zij als gevolg daarvan vaak meer dan eens moeten vluchten. Kortom, aantallen moeten met een ruime marge in ogen schouwen worden genomen.

⁶ Tot het voorjaar van 2009 voerde Nederland tegenover Somalië een categoriaal beleid omdat het land in permanente staat van oorlog verkeert en verkeerde en het onaanvaardbaar, lees: te gevaarlijk, voor hen geacht werd om Somalische asielzoekers terug te sturen naar hun land.

3. Actuele ontwikkelingen

3.1. Vluchtelingencrises

Anno 2009 vallen de grootste brandhaarden samen met de meest omvangrijke vluchtelingengebieden, allemaal conflict- of oorlogsgebied, zoals Irak en Sri Lanka in Azië, Soedan en DR Congo in Afrika en Colombia in Latijns-Amerika. In 2009 ontstonden ook nieuwe ernstige vluchtelingencrises⁷: Pakistan zag zich geconfronteerd met enkele miljoenen ontheemden in het noordwesten van het land. In Sri Lanka leidde de nederlaag van de Tamil Tijgers in het voorjaar van 2009 tot ongeveer 285.000 ontheemden in het noordoosten van het land. Daarnaast zijn een aantal bestaande crises in ernst en omvang toegenomen, zoals in Somalië, en zijn conflicten in oude crisisgebieden opnieuw opgelaaid, zoals in het noorden van Jemen. Niettemin daalde het aantal vluchtelingen ten opzichte van 2008 – het aantal ontheemden bleef in 2009 ongeveer gelijk.

3.2. Pakistan

Oppervlakte	804.000 km ² (20 maal Nederland)
Inwoners	172 miljoen
Hoofdstad	Islamabad
Conflict	2008 – heden
Ontheemden	3.000.000 ⁸
Vluchtelingen	tussen de 100.000 en 200.000

De autoriteiten van North West Frontier Province stonden de militant Maulana Sufi Mohammad Khan⁹ toe om in de Swatvallei, in het noordwesten van Pakistan, de shari'a, het islamitisch recht, in te voeren. In ruil hiervoor zou Maulana Sufi zorgen voor orde en rust in het gebied. Na een betrekkelijk rustige periode reageerde Maulana Sufi met een offensief na de inval van het leger in de Lal Masjid moskee in Islamabad in de zomer van 2007. Een vredesovereenkomst, gesloten in mei 2008, hield slechts kort stand waarna een regelrechte burgeroorlog uitbrak. Militanten vielen werkende vrouwen lastig,

⁷De laatste vluchtelingencrises voor de in Pakistan ontstonden in Kenia, januari 2008, en Georgië, augustus 2008, - de meeste vluchtelingen en ontheemden in beide regio's zijn naar huis teruggekeerd.

⁸Het offensief van het Pakistaanse leger in de Swatvallei dwong burgers te vluchten. Uiteindelijk verbleven er ongeveer 2 miljoen ontheemden in Pakistan en ongeveer 200.000 vluchtelingen in Afghanistan. Of de vluchtelingen uit Afghanistan – geheel of ten dele – zijn teruggekeerd is niet bekend. Aangenomen mag worden dat een aantal van hen is teruggekeerd nu het in de Swatvallei relatief rustig is – precieze aantallen zijn niet bekend. Het regeringsoffensief in het district Khyber en in Zuid-Waziristan heeft het aantal ontheemden omhoog gestuwd en op ongeveer 3 miljoen gebracht.

⁹Maulana Sufi Mohammad Khan leidt *Te-hrik-e-Nifaz-e-Shariat-e-Muhammadi*, een beweging die de invoering van de shari'a, islamitische wetgeving, voorstaat.



Pakistan

staken meisjesscholen in brand en verboden meisjesonderwijs, intimideerden burgers en schrokken niet terug voor standrechtelijke executies.

De Pakistaanse regering stuurde in augustus 2008 het leger naar de Swatvallei, ten noorden van Peshawar, waarna een grote stroom van vluchtelingen op gang kwam. Sommigen zochten hun heil in Afghanistan en zeker anderhalf miljoen inwoners van de vallei trokken naar het zuidelijker gelegen district Mardan waar zij onderdak vonden bij familie en vrienden of in opvangcentra terecht kwamen.

Ook in de aangrenzende tribale gebieden braken gevechten uit, met name in Noord- en Zuid-Waziristan en het district Khyber. Het bracht het aantal ontheemden al snel op 2 miljoen mensen. In juli 2009 gaf de regering de Swatvallei vrij, de militanten – lees: Taliban – zouden verslagen zijn en vluchtelingen begonnen naar huis terug te keren, mede als gevolg van hun erbarmelijke omstandigheden in Mardan. Nog steeds hebben verspreide gevechten plaats in de vallei, al heeft de strijd zich voornamelijk verplaatst naar het Khyber-district¹⁰ en Noord- en Zuid-Waziristan, met opnieuw honderdduizenden ontheemden als gevolg.

In het najaar 2009 ging de Pakistaanse regering over tot een offensief in Zuid-Waziristan dat het centrale basiskamp van de Pakistaanse Taliban huisvest. Het offensief, aldus de overheid, zal hard en langdurig zijn. Opnieuw moesten honderdduizenden mensen vluchten en de Taliban trok zich terug en verspreidde zich, verslagen is zij geenszins. Als bewijs daarvoor voerde de Taliban nog voor het begin van het offensief aanslagen uit, doorgaans zelfmoordaanslagen, die tot heden voortduren.

Onder internationale druk treedt Pakistan op tegen de militanten, met financiële en militaire steun van de Verenigde Staten. De Amerikaanse president Barack Obama heeft verklaard Pakistan en Afghanistan als één strijdgebied te beschouwen – het aantal onbemande vluchten, zowel voor spionage, als voor beschietingen, zijn in 2009 zowel boven Afghanistan als Pakistan sterk opgevoerd.

¹⁰Het Khyber-district is van strategische betekenis omdat het met de Khyber-pas de belangrijkste verbinding tussen Pakistan en Afghanistan vormt. Een belangrijk deel van de bevoorrading van de westerse troepen in Afghanistan heeft plaats via de Khyber-pas.



3.3. Sri Lanka

Oppervlakte	65.610 km ² (1,8 maal Nederland)
Inwoners	21,3 miljoen
Hoofdstad	Colombo
Conflict	2004 – heden
Vluchtelingen	137.000
Ontheemden	333.000

De Taalwet van 1956, bekend geworden als *Alleen Singhalees Wet*, had een forse achterstelling van de Tamil in het noorden en oosten van het land tot gevolg en leidde in 1976 tot oprichting van de *Liberation Tigers of Tamil Eelam*, Tamil Tijgers. De Tamil Tijgers voerden een felle campagne voor een onafhankelijke Tamil-staat. Dit liep in 1983 uit op een ongeregelde burgeroorlog.

In augustus 2008 begon het regeringsleger onder leiding van generaal Sarath Fonseka, kandidaat bij presidentsverkiezingen van 2010, een grootscheeps en bruto offensief tegen de Tamil Tijgers. Aan beide zijden werden burgers als menselijk schild ingezet. Het offensief leidde op 16 mei 2009 tot het einde van de burgeroorlog in het land – op 19 mei 2009 werd Tamil-leider Velupillai Prabhakaran bij een militaire actie gedood.

De burgeroorlog had aan ongeveer 100.000 burgers het leven gekost en leidde op het einde tot ongeveer 300.000 ontheemden. De regering hield hen tot eind 2009 in het noordoosten gevangen en sloot hen lange tijd af voor hulpverleners en journalisten. Eind 2009 bleven nog ongeveer 130.000 ontheemden in het gebied achter.

Daarnaast zijn er in het westen nog ongeveer 6.000 ontheemden en over het land verspreid 197.000 ontheemden.

3.4. Jemen

Oppervlakte	528.000 km ² (13 maal Nederland)
Inwoners	24 miljoen
Hoofdstad	Sana'a
Conflict	2004 – heden
Ontheemden	195.000

Het bombardement van de Jemenitische luchtmacht op het ontheemdenkamp Ad Ali, in het noordwesten, aan de grens met Saoedi-Arabië, op 16 september 2009 trok de aandacht van de pers. Het bombardement kostte aan 87 ontheemden, hoofdzakelijk vrouwen en kinderen, het leven. Tijdens het Suikerfeest op 27 september 2009 was het opnieuw raak en kwamen in de noordwestelijke provinciehoofdstad Saada 140 mensen om het leven, onder wie een groot aantal rebellen.





De oorlog was op dat moment al ongeveer zes weken oud. Het regeringsleger opende op 11 augustus 2009 het offensief *Verschroeiende aarde* tegen de Houthis-rebellen in de noordwestelijke provincies Saada en Amran. De rebellen, geleid door Abdul-Malik al-Houthi, behoren tot de islamitische stroming van het zaidyisme¹¹ en voelen zich door de regering achtergesteld. Zij staan een verregaande staat van autonomie voor, maar zijn er niet op uit om opnieuw een onafhankelijk kalifaat¹² op te richten.

Sinds het offensief zijn ongeveer 60.000 burgers op de vlucht geslagen. Dat brengt het aantal ontheemden op ruim 195.000 van wie een deel meer dan eens gevlucht is. De regering heeft het strijdgebied afgesloten voor journalisten en hulpverleners krijgen nauwelijks toegang tot de ontheemden die een groot tekort aan drinkwater en voedsel hebben. Sommige ontheemden zouden de grens met Saoedi-Arabië zijn overgestoken, anderen hebben in het onherbergzame gebied zelf een kamp opgezet of zitten vast in het strijdgebied, waaronder de hoofdstad Saada.

Ook rebellen zijn de grens over gegaan. Het heeft ertoe geleid dat het Saoedi-Arabisch leger, toch al in staat van alarm, diverse keren beschietingen heeft uitgevoerd op gebieden die in handen van de rebellen zijn, ook op Jemenitisch grondgebied.

Niet alleen de rebellen in het noorden, ook elders in het land, klinkt de roep om autonomie en krijgt de regering het verwijt zich weinig in te spannen voor buitengebieden. In het zuiden bevindt zich een groep van al-Qaeda-strijders die overvallen pleegt en, naar aangenomen wordt, enkele keren buitenlandse toeristen ontvoerd heeft.

De autocratische Ali Abdallah Saleh greep in 1998 via een staatsgreep de macht in Noord-Jemen waar hij president werd om vervolgens president van het verenigde Jemen te worden. Over het offensief in het noordwesten van het land, dat voortduurt, zegt hij desnoods vijf, zes jaar te zullen vechten, net zolang tot de rebellen verslagen zijn.

Jemen biedt aan ongeveer 135.000 Somalische bootvluchtelingen onderdak.

¹¹De zaidyisten vormen een kleine groep gelovigen binnen de shi'iten, die naast de soennieten de hoofdstroom binnen de islam vormen. De bewoners van Jemen behoren tot de soennieten, met uitzondering van kleine groepen zoals de zaidyisten in het noordwesten van het land.

¹²Hussein Badr al-Din al-Houthi die in 2004 de rebellie begon, was erop uit om een nieuw kalifaat te vestigen. De revolutie van 1962 maakte een einde aan het eeuwenoude zaidyistische kalifaat in de noordwestelijke provincies Saada, Omran en Al-jawf.



3.4. Somalië

Oppervlakte	637.000 km ² (16 maal Nederland)
Inwoners	9 miljoen
Hoofdstad	Mogadishu
Conflict	1991 – heden
Ontheemden	1,5 miljoen
Vluchtelingen	560.000

Sinds 1991 ontbeert Somalië een functionerende regering¹³ en verkeert het land in een permanente staat van rechteloosheid en oorlog. Krijgsheren en rebellenleiders bestookten elkaar voortdurend, twistend om de macht, en steeds weer kwam het tot felle onderlinge gevechten ten koste van de burgers.

Op 8 mei 2009 laaide de strijd op tussen de rebellen van al-Shabab en Hizb-ul-Islam¹⁴ en het leger, gesteund door de vredesmissie *African Union Mission in Somalia*, AMISOM, van de Afrikaanse Unie. De strijd ging in de herfst van 2009 onverminderd door. Een groot aantal burgers verloor het leven en vele tienduizenden mensen sloegen op de vlucht, vooral in en rondom Mogadishu en in het zuiden van het land¹⁵.

Van de ongeveer 9 miljoen inwoners zijn ruim 560.000 mensen naar het buitenland gevlucht, met name naar Kenia, Ethiopië en Jemen. In eigen land verblijven naar schatting 1,5 miljoen ontheemden. Het betekent dat ongeveer een vijfde van de bevolking gevlucht is en bijna de helft van de inwoners is aangewezen op hulp van buiten.

¹³Op 31 januari 2009 werd Sheikh Sharif Sheikh Ahmed in Djibouti tot president gekozen waarna in februari, eveneens in Djibouti, een nieuwe regering, *transitional federal government*, tot stand kwam onder leiding van premier Omar Abdirashid Ali Sharmarke. Sheikh Sharif Sheikh Ahmed, oud-docent, was commandant van de Unie van Verenigde Rechtbanken, een verzetsbeweging.

¹⁴De twee belangrijkste rebellenbewegingen, al-Shabab en Hizb-ul-Islam, bestrijden ook elkaar met grote regelmaat. In het najaar 2009 verklaarde al-Shabab de oorlog aan Hizb-ul-Islam.

¹⁵Op 5 januari 2010 besloot World Food Programme zich, na ruim veertig jaar, uit het zuiden van Somalië terug te trekken. Medewerkers van WFP vormden steeds vaker het doelwit van rebellen, met name van de islamisten van al-Shabab, WFP moest smeergeld voldoen om zijn werk te kunnen uitvoeren, hulpkonvooien werden overvallen en pakhuizen geplunderd.



4. Geweld tegen hulpverleners

In 2009 kwamen minimaal 28 medewerkers van de Verenigde Naties tijdens hun werk om het leven als gevolg van direct tegen hen gerichte acties, van wie 17 in Afghanistan en Pakistan. Ook hulpverleners van particuliere organisaties staan meer en meer bloot aan aanvallen tijdens hun werk. In 2009 kwamen verscheidene hulpverleners om het leven, raakten (ernstig) gewond of werden ontvoerd, met name in Afghanistan, Sri Lanka, Somalië, Centraal-Afrikaanse Republiek en DR Congo¹⁶.

De trend van afgelopen jaren van extreem geweld in vluchtelingenregio's zet door, met zowel aanvallen op mensen, als overvallen op konvooien en opslagruimten. De meest sprekende voorbeelden zijn te vinden in Somalië, Sri Lanka ten tijde van de strijd tegen de Tamil Tijgers, de regio Darfur in Soedan, Afghanistan en Pakistan. Het gaat daarbij om berovingen, niet zelden gepaard gaand met fysiek geweld, soms met dodelijke afloop, en ontvoeringen gevolgd door een verzoek om losgeld.

Rebellen, bandieten en soms ook regeringssoldaten maken zich schuldig aan het geweld en de berovingen. Soms om de eigen strijd te ondersteunen, niet zelden uit puur eigen belang: het spekken van de kas. Voor de betrokken hulpverleners maakt het allemaal weinig uit.

Deze ontwikkeling betekent ook dat hulporganisaties moeilijker hulp kunnen bieden en dat er een hoger prijskaartje aan komt te hangen, omdat in sommige gebieden beveiliging van hulpverleners een eerste vereiste is, net zoals het bewaken van hulpgoederen.



Centraal-Afrikaanse Republiek

Uiteindelijk zijn de vluchtelingen en ontheemden de dupe van het extreme geweld tegen hulpverleners. Enerzijds omdat er minder geld beschikbaar komt voor hulp en hulpverleners zich genoodzaakt zien om zich uit sommige gebieden terug te trekken, anderzijds omdat ook zij betrokken raken bij het geweld.

¹⁶Een precieze omvang van het aantal slachtoffers en van de schade ontbreekt omdat er geen centrale registratie bestaat. Particuliere hulporganisaties geven zelden ruchtbaarheid aan ontvoeringen en overvallen in de hoop dat dit een rem op het geweld zet.





5. Toegang tot vluchtelingen en ontheemden

Betrekkelijk nieuw is het verschijnsel dat de autoriteiten of de feitelijke machthebbers hulpverleners, en ook journalisten, de toegang tot vluchtelingen en ontheemden ontzeggen. In de meeste gevallen gaat het om de conflictgebieden zelf waar doorgaans ontheemden de dupe van zijn. Voorbeelden hiervan zijn Sri Lanka en Pakistan.

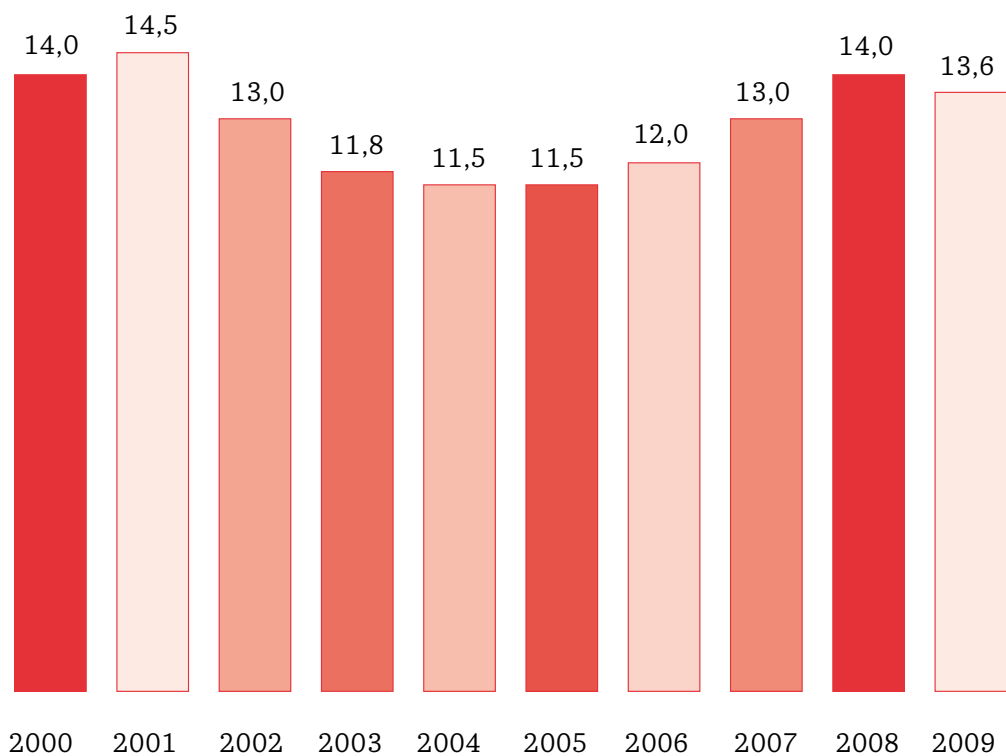
In het najaar van 2008 opende het Sri Lankese regeringsleger een offensief tegen de Tamil Tijgers in het noorden en noordoosten van het land, uiteindelijk versloeg het leger in mei 2009 de Tamil-rebellen. Noch pottenkijkers, noch hulpverleners bleken gedurende de strijd welkom in het strijdgebied en de omgeving ervan. Ook na afloop van de oorlog kregen hulpverleners en journalisten slechts mondjesmaat toegang tot de ongeveer 300.000 ontheemden die het regeringsleger in het gebied vasthield.

De humanitaire situatie onder de ontheemden was uiterst ernstig, bleek uit de schaarse berichten van ontheemden die ontkomen waren en van hulpverleners en journalisten. Ook zou op grote schaal sprake zijn geweest van schending van mensenrechten door beide partijen, met name door burgers in te zetten als menselijk schild. In het algemeen hebben journalisten en hulpverleners een remmende werking op schending van mensenrechten, omdat het snel bekend wordt waarna partijen er internationaal gezichtsverlies door leiden.

De Pakistaanse overheid volgde bij haar offensieven in de Swatvallei, het Khyber-district en in Zuid-Waziristan een vergelijkbare tactiek: het hield zowel hulpverleners als journalisten buiten de gevechtszones. In Zuid-Waziristan organiseerde het regeringsleger onder strikt toezicht een kort bezoek voor journalisten. Echt inzicht in de situatie of ontwikkelingen kon dat niet bieden. De meeste ontheemden verblijven aan de randen van de gevechtszones waar de toegang voor hulpverlening beperkt is.

6. Ontwikkeling aantal vluchtelingen en ontheemden 2000 - 2009

Aantal vluchtelingen in miljoenen



Aantal vluchtelingen in miljoenen

Verandering in %

Year	Number of refugees (in millions)	Change in %
2000	14,0	--
2001	14,5	+ 3,6
2002	13,0	- 3,4
2003	11,8	- 1,7
2004	11,5	- 2,5
2005	11,5	+/-
2006	12,0	+ 4,3
2007	13,0	+ 8,3
2008	14,0	+ 7,6
2009	13,6	- 2,9



Aantal ontheemden in miljoenen



Aantal ontheemden in miljoenen

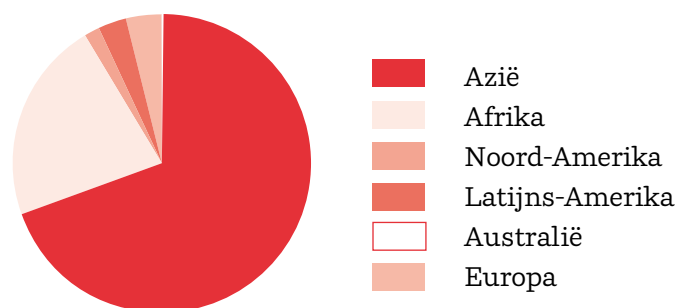
Verandering in %

Year	Aantal ontheemden in miljoenen	Verandering in %
2000	21,0	--
2001	20,0	- 4,8
2002	25,0	+ 25,0
2003	25,0	+/-
2004	25,3	+ 1,2
2005	25,5	+ 0,4
2006	21,0	- 17,6
2007	26,0	+ 23,8
2008	26,0	+/-
2009	26,0	+/-

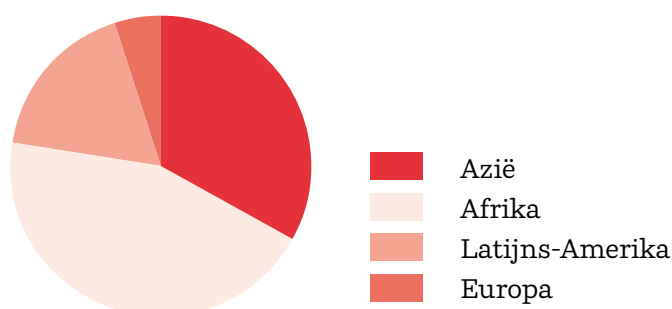


7. Aantal vluchtelingen en ontheemden per continent

Aantal vluchtelingen per continent	2009	2008	Verandering in %
Azië	9.487.600	9.657.900	- 1,8
Afrika	2.959.900	3.060.300	- 3,3
Noord-Amerika	233.700	205.700	+ 13,6
Latijns-Amerika	415.800	582.100	- 28,6
Australië	9.900	13.400	- 26,1
Europa	493.000	527.900	- 6,6
Totaal	13.599.900	14.047.300	- 3,2



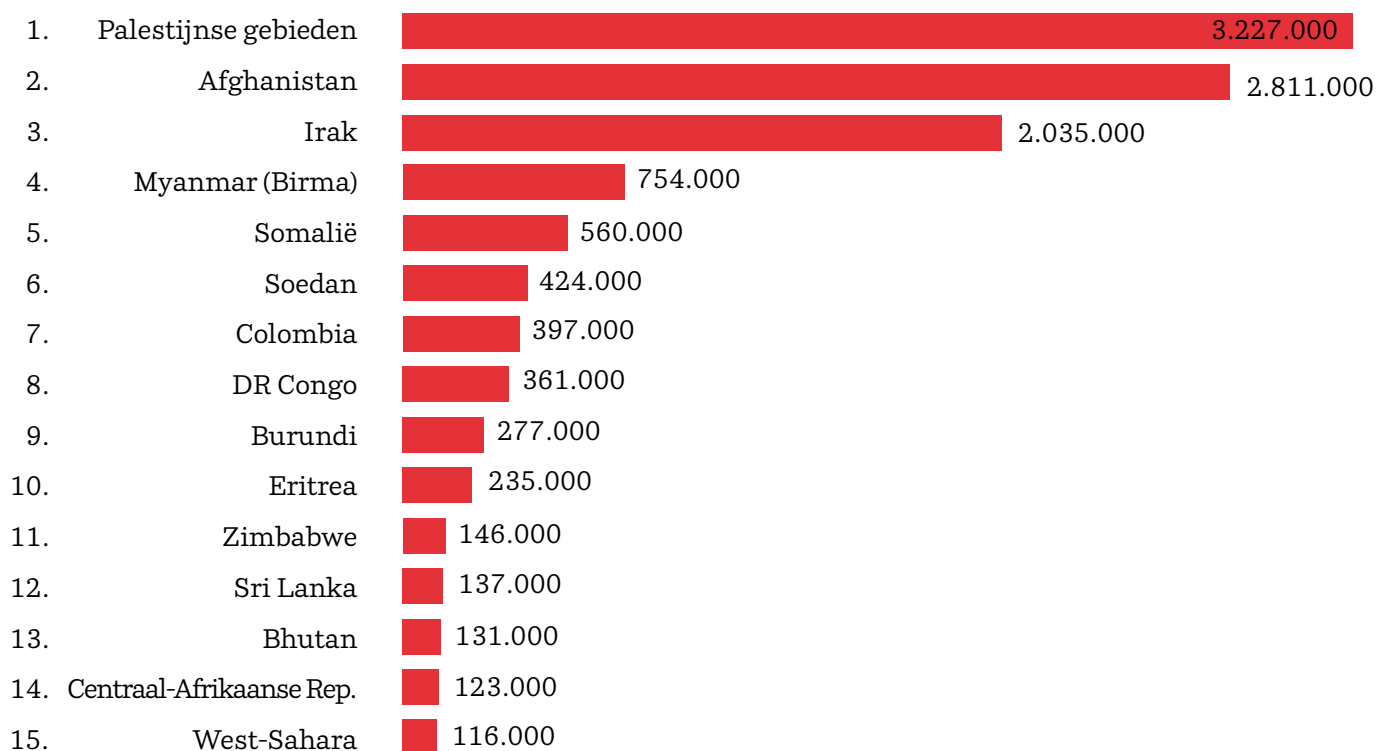
Aantal ontheemden per continent ¹⁷	2009	2008	Verandering in %
Azië	8.600.000	6.600.000	+ 30,3
Afrika	11.600.000	12.700.000	- 8,7
Noord-Amerika	--	--	+/-
Latijns-Amerika	4.500.000	4.200.000	+ 7,1
Australië	--	--	+/-
Europa	1.300.000	2.500.000	- 48,0
Totaal	26.000.000	26.000.000	+/-



¹⁷Voor bepaling van het aantal ontheemden per continent is uitgegaan van de gegevens van IDMC, met gebruikmaking van gegevens voor Birma van TBCC, voor Pakistan en Somalië van de Verenigde Naties en voor Colombia van CODHES – zie voetnoten bij het hoofdstuk *Landen met het hoogste aantal ontheemden*.

8. Landen waaruit het hoogste aantal vluchtelingen komt

Aantal	2009	2008	Verandering in %
1. Palestijnse gebieden	3.227.000 ¹⁸	3.156.000	+ 2,2
2. Afghanistan	2.811.000 ¹⁹	2.909.000	- 3,5
3. Irak	2.035.000 ²⁰	2.033.000	+ 0,9
4. Myanmar (Birma)	754.000	721.000	+ 4,6
5. Somalië	560.000	484.000	+ 15,7
6. Soedan	424.000	550.000	- 23,9
7. Colombia	397.000	579.000	- 31,4
8. DR Congo	361.000	725.000	- 50,2
9. Burundi	277.000	365.000	- 24,1
10. Eritrea	235.000	274.000	- 14,2
11. Zimbabwe	146.000	48.000	+ 204,2
12. Sri Lanka	137.000	107.000	+ 14,1
13. Bhutan	131.000	124.000	+ 5,6
14. Centraal-Afrikaanse Republiek	123.000	98.000	+ 25,5
15. West-Sahara	116.000	116.000	+/- 0,0



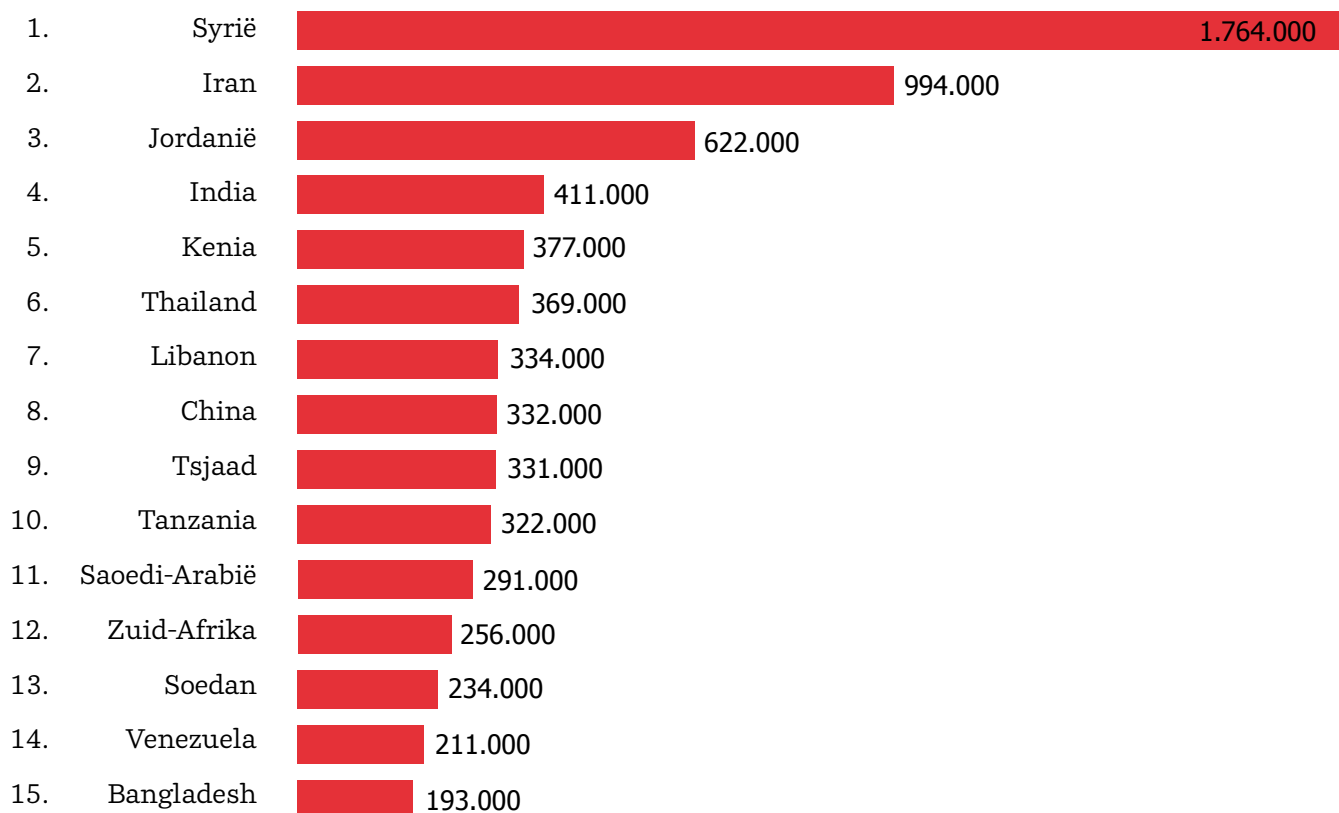
¹⁸De cijfers zijn afgerond op 1.000.

¹⁹USCRI geeft aan dat er in Pakistan 1.774.000 Afghaanse vluchtelingen verblijven. Er bestaat discussie over de status van Afghanen in Pakistan van wie velen er reeds jaren wonen en gevestigd zijn – op 1 januari 2007 kregen de toenmalige Afghaanse vluchtelingen in Pakistan, 2.160.000, een bijzondere status met een persoonsbewijs dat de vluchtelingen een legale status verleende en het recht verleende om in Pakistan te verblijven en te werken. Nu verblijven er, conform de cijfers van USCRI, 1.775.000 Afghaanse vluchtelingen in Pakistan.

²⁰De meeste Iraakse vluchtelingen, tussen de 1,2 en 1,3 miljoen – verblijven in Syrië. In 2008 zijn via het terugkeerprogramma van UNHCR 1.105 vluchtelingen teruggekeerd, bijna allen uit geldgebrek. Daar staat tegenover dat nog dagelijks vluchtelingen uit Irak in Syrië aankomen.

9. Landen die de meeste vluchtelingen opnemen

	2009	2008	Verandering in %
1. Syrië	1.764.000	1.852.000	- 5,0
2. Iran	994.000	1.003.000	- 0,9
3. Jordanië	622.000	617.000	+ 0,8
4. India	411.000	420.000	- 2,1
5. Kenia	377.000	319.000	+ 18,1
6. Thailand	369.000	406.000	- 9,1
7. Libanon	334.000	326.000	+ 2,5
8. China	332.000	324.000	+ 2,5
9. Tsjaad	331.000	294.000	- 12,6
10. Tanzania	322.000	433.000	- 25,6
11. Saoedi-Arabië	291.000	288.000	+ 1,0
12. Zuid-Afrika	256.000	145.000	+ 76,6
13. Soedan	234.000	311.000	+ 24,8
14. Venezuela	211.000	252.000	- 16,3
15. Bangladesh	193.000	178.000	+ 8,4



10. Landen met het hoogste aantal ontheemden²¹

	2009	2008	Verandering in %
1. Soedan	4.900.000	5.800.000	- 15,5
2. Colombia	4.500.000 ²²	4.000.000	+ 12,5
3. Pakistan	3.000.000 ²³	--	--
4. Irak	2.840.000	2.480.000	+ 14,5
5. DR Congo	2.000.000	1.400.000	+ 42,9%
6. Somalië	1.500.000 ²⁴	1.000.000	+ 30,0
7. Turkije	954.000 - 1.201.000	1.000.000 - 1.200.000	- 4,6
8. Oeganda	869.000	1.270.000	- 31,6
9. Zimbabwe	570.000 - 1.000.000	900.000	- 36,7
10. Ivoorkust	621.000	709.000	- 12,4
11. Azerbeidzjan	573.000 - 603.000	690.000	- 17,0
12. India	500.000	600.000	- 16,7
13. Birma	470.000 ²⁵	540.000	- 13,0
14. Syrië	433.000	433.000	+/-
15. Sri Lanka	333.000 ²⁶	460.000	- 27,6

²¹Bron: Internal Displacement Monitoring Centre, IDMC, is het bureau van de Noorse Vluchtelingen Raad dat onderzoek doet naar ontwikkelingen over ontheemden. De gegevens van IDMC, het enige bureau dat zich expliciet toelegt op ontheemden wereldwijd, zijn betrouwbaar. Tal van andere gegevens zijn gebaseerd op die van IDMC. TBBC, een consortium dat reeds lange tijd werkzaam is voor Birmese vluchtelingen en ontheemden, en CODHES, een particuliere Colombiaanse organisatie, geven betrouwbare cijfers over hun eigen gebieden. Van een aantal landen is het aantal ontheemden niet bekend, aldus IDMC. Voor sommige landen geeft IDMC een minimum en een maximum aantal op, waaronder Azerbeidzjan (573.000 - 603.000), Colombia (2.650.000 - 3.360.000) - zie ook voetnoot 2, Turkije (954.000 - 1.201.000) en Zimbabwe (570.000 - 1.000.000).

²²Volgens recente gegevens van CODHES - Consultoria para los Derechos Humanos y el Desplazamiento - zijn sinds 1985 4,5 miljoen Colombianen ontheemd geraakt en zet ook in 2010 de trend van ongeveer 300.000 nieuwe ontheemden per jaar door. De regering geeft een aantal van 2,6 miljoen ontheemden. Opgemerkt zij dat de regering vanaf 1994 telt en in het algemeen het toenemend aantal burgers die van de ene stad naar de andere stad vlucht niet registreert als ontheemd.

²³In 2009 voerde het leger diverse offensieven uit in het westen en noordwesten van het land. Het leidde onder meer tot enkele miljoenen ontheemden, ten dele keren deze terug waarna een aantal van hen opnieuw de wijk nam. In de tribale gebieden - *Federally Administered Tribal Areas* - aan de grens met Afghanistan duren enkele offensieven voort. De offensieven in het noordwesten hebben tot zeker 3 miljoen ontheemden geleid. De gevechtzones zijn niet of nauwelijks toegankelijk.

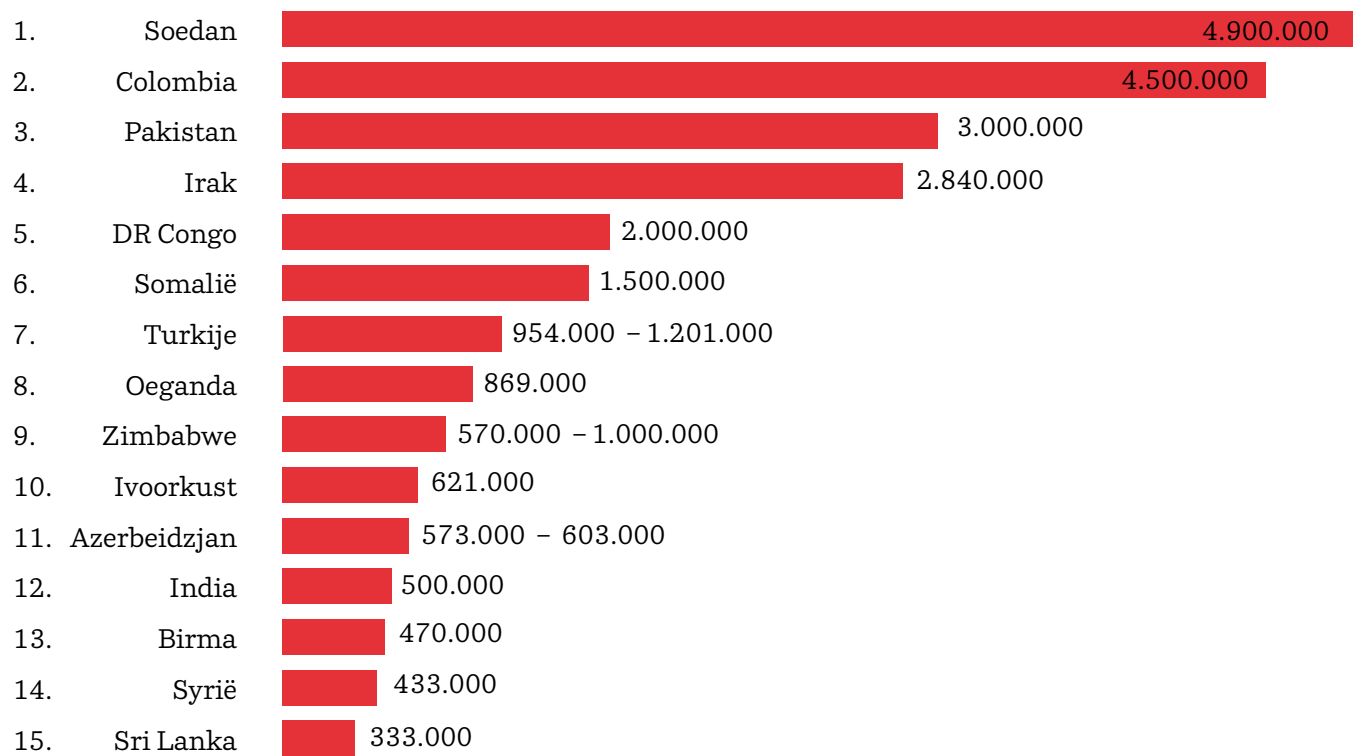
²⁴Het aantal ontheemden in Somalië ligt waarschijnlijk hoger. UNHCR, de VN-vluchtelingenorganisatie, spreekt over meer dan 1,5 miljoen ontheemden.

²⁵Uit recente gegevens van TBBC - *Thailand Burma Border Consortium* - blijkt dat er in het oosten van Birma 470.000 ontheemden zijn. Naar aangenomen moet worden zijn er in het noordelijke grensgebied met China enkele duizenden ontheemden en ook elders in het land verblijven ontheemden - precieze aantallen zijn niet bekend. IDMC noemt een aantal van minimaal 451.000 ontheemden.

²⁶Het regeringsoffensief tegen de Tamil Tijgers, die in mei 2009 verslagen werden, leidde tot ongeveer 285.000 ontheemden in het noordoosten. Pas eind 2009 liet de regering hen gaan. Op dit moment zijn er nog ongeveer 130.000 ontheemden - daarnaast is er een groep van 6.000 ontheemden in het oosten van het land en moet aangenomen worden nog eens 197.000 ontheemden van vóór 2006 verspreid in het land wonen.



10. Landen met het hoogste aantal ontheemden

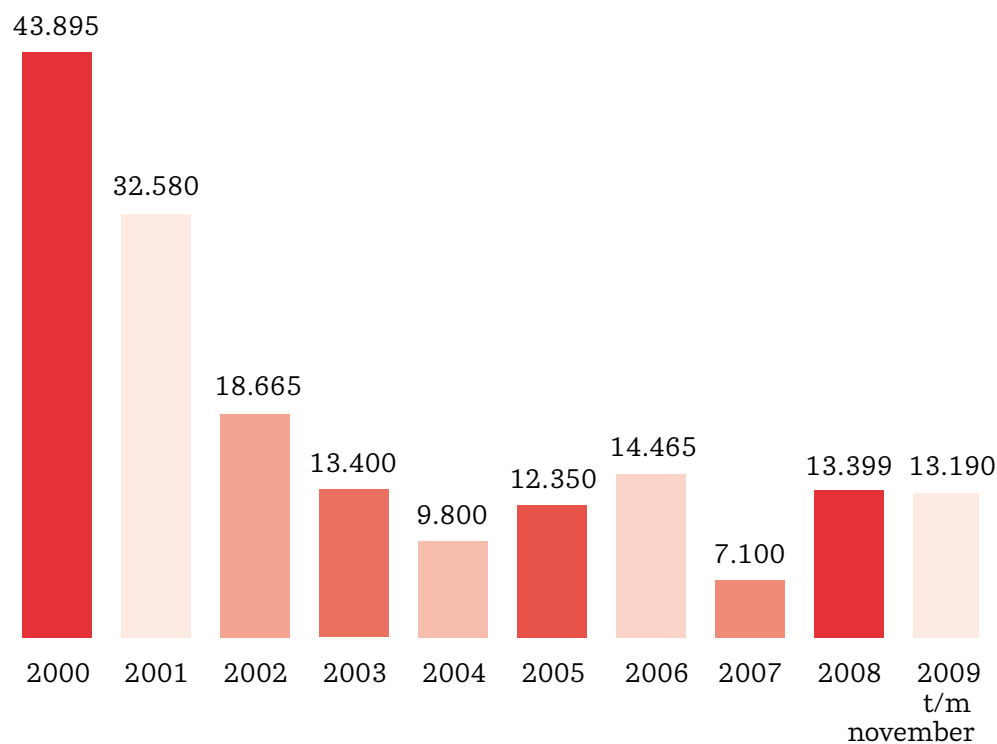


Georgië



11. Vluchtelingen en asielzoekers in Nederland²⁷

11.1 Aantal asielzoekers in 2009



	Aantal asielverzoeken 2009	Verandering in %
2000	43.895	--
2001	32.580	- 25,8
2002	18.665	- 42,7
2003	13.400	- 28,2
2004	9.800	- 26,9
2005	12.350	+ 26,0
2006	14.465	+ 14,6
2007	7.100	- 50,9
2008	13.399	+ 88,7 ²⁸
2009 t/m nov.	13.190	100

²⁷De gegevens in hoofdstuk 7 zijn afkomstig van de Immigratie- en Naturalisatiedienst, IND, tenzij anders is aangegeven. De gegevens over 2009 lopen tot en met november.

²⁸De sterke toename van het aantal asielzoekers is met name veroorzaakt door de komst van grote aantallen Irakezen en Somaliërs voor wie een categoraal beleid van kracht was – het categorale beleid is eerst voor Irak en vervolgens ook voor Somalië beëindigd.

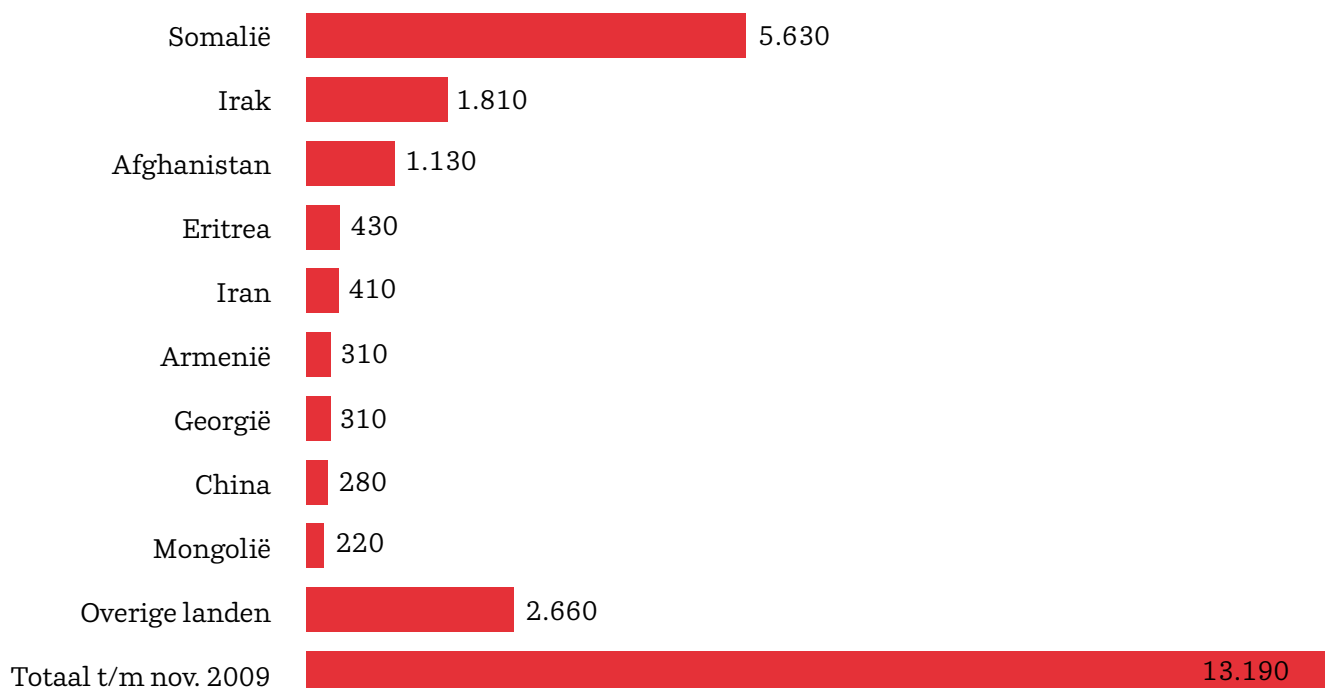
11.2. Landen waaruit het hoogste aantal asielzoekers naar Nederland komen 2009

In 2008 kwam ruim twee derde van alle asielzoekers uit Irak en Somalië. Vreemd is dat niet. Beide landen zijn in staat van oorlog en Somalië voerde in 2008 de lijst van falende staten aan, opgemaakt door het tijdschrift *Foreign Policy*. Irak nam de vijfde plaats op de index in. In 2009 voerden beide landen opnieuw de lijst aan, nu met 57%, en in omgekeerde volgorde. Veel is er niet veranderd, behalve dat Nederland in 2008 het categorale beleid voor Irak ophief – dat verklaart ongetwijfeld de wisseling van de wacht. In 2009 beëindigde de regering ook het categorale beleid voor Somalië. In beide landen duurt het geweld voort.

Afghanistan, dat de derde plaats bezet, verkeert eveneens in staat van oorlog en toenemend geweld – het laatste met name veroorzaakt door zelfmoordaanslagen en aanslagen met berrmbommen.

Over 2009 zijn nog geen definitieve cijfers beschikbaar. Volgens gegevens tot en met november 2009 is sprake zijn van een lichte groei van het aantal asielzoekers, met name door de komst van een toenemend aantal Somaliërs.

Asielverzoeken ²⁹	2009	%	2008	%
Somalië	5.630 ³⁰	43	3.842	29
Irak	1.810	14	5.027	38
Afghanistan	1.130	9	395	3
Eritrea	430	3	236	2
Iran	410	3	322	2
Armenië	310	2	208	2
Georgië	310	2	--	--
China	280	2	557	4
Mongolië	220	2	--	--
Overige landen	2.660	20	2.442	18
Totaal t/m nov. 2009	13.190	100	13.399	



²⁹In de tabel zijn de aantallen eerste asielverzoeken opgenomen.

³⁰De aantallen zijn op tientallen afgerond.



11.3. Conclusies

In 2008 hief de regering het categoriaal toelatingsbeleid voor Iraakse asielzoekers op – het resultaat is er naar: Somalië verdrong met een straatlengte Irak van de eerste plaats. Irak zou voldoende veilig zijn, om die reden is de regering voornemens om Iraakse vluchtelingen met een tijdelijke status terug te sturen.

In 2009 is het categorale beleid voor Somalische vluchtelingen opgeheven. Daarmee zette de regering een streep onder het categorale beleid. Volgens de overheid maakten te veel Somalische asielzoekers misbruik van het beleid. Ook in het kader van gezinshereniging zouden Somaliërs in Nederland misbruik maken van het ruime toelatingsbeleid.

Van de Europese landen ontvangt Nederland relatief gezien veel asielverzoeken van Somaliërs.



Irak





12. Slotbeschouwing

In 2009 bleef het aantal vluchtelingen en ontheemden onverminderd hoog: 39,6 miljoen. Naast terugkeer van vluchtelingen en ontheemden was sprake van een nieuwe ernstige brandhaard: Pakistan waar het aantal ontheemden in korte tijd op drie miljoen mensen kwam. Een tweede brandhaard ontstond eind 2009 in het noordwesten van DR Congo. Etnische gevechten leidden er tot de dood van tientallen burgers en 125.000 mensen sloegen in korte tijd op de vlucht.

In Somalië verergerde de situatie. Het leidde tot een forse groei van het aantal vluchtelingen en ontheemden en leidde ertoe dat ongeveer de helft van de bevolking afhankelijk is van (voedsel)hulp. Etnische conflicten in het zuiden van Soedan zetten niet alleen de vredesovereenkomst van 2005 onder druk, het leidde ook tot een hoog aantal dodelijke slachtoffers onder burgers en een groeiend aantal ontheemden.

In 2009 viel opnieuw op dat het geweld tegen hulpverleners en overvallen op hulpgoederen blijft toenemen. Zowel regeringslegers en rebellen als bandieten maken zich schuldig aan aanvallen gericht tegen hulpverleners en ontvoering van hen (meestal om een losgeld te vragen), overvallen op hulpkonvoeien en plunderingen van opslagruimten.

Stichting Vluchteling blijft zich ernstig zorgen maken over het blijvend hoge aantal mensen dat op de vlucht is. Huis en haard heeft moeten verlaten, bijna altijd verwanten en vrienden is kwijt geraakt en elders bescherming moet zoeken onder vaak moeilijke omstandigheden. Dat laatste geldt zeker de ontheemden, van wie het aantal twee maal zo hoog is dan dat van de vluchtelingen.

Stichting Vluchteling vraagt aandacht voor het geweld waaraan hulpverleners steeds meer bloot staan.

Mensen op de vlucht hebben recht op steun, zowel moreel als materiaal. Stichting Vluchteling zal zich ook de komende jaren voor hen blijven inzetten, zowel door hulp te verlenen en voor hen op te komen, als door hun problemen onder de aandacht van het publiek te brengen.



Een vluchteling is...

een persoon die zijn land heeft verlaten uit gegronde vrees voor vervolging wegens ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of het behoren tot een sociale groep dan wel uit lijfsbehoud voor (burger)oorlog of ernstige verstoring van de openbare orde.

Conventie van Genève, 1951

Een ontheemde is...

een vluchteling die zijn land niet heeft verlaten en binnen de eigen landgrenzen een toevlucht heeft gezocht.

Verdrag van Addis Abeba, 1969



Stichting Vluchteling

Stichting Vluchteling is een nationale hulporganisatie die hulp biedt aan vluchtelingen in arme landen in Oost-Europa, Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Stichting Vluchteling richt zich in haar hulp op de meest directe noden en legt dan ook de nadruk op het verlenen van noodhulp.

Stichting Vluchteling zorgt voor onderdak, eten, drinken en eerste medische zorg en helpt de vluchtelingen hun vaak moeilijke tijd door in de vluchtelingenkampen. Tot slot steunt Stichting Vluchteling hen ook bij hun terugkeer naar huis.

In Nederland komt Stichting Vluchteling op voor de belangen van de vluchtelingen en ontheemden en geeft hen een stem in de politiek en samenleving. Ook geeft Stichting Vluchteling voorlichting over de vaak kwetsbare situatie waarin vluchtelingen en ontheemden moeten zien te overleven – onder meer via haar e-mail nieuwsbrief waar u zich gratis op kunt abonneren – abonneer u via een e-mailbericht naar info@vluchteling.org.

U kunt Stichting Vluchteling steunen door een bijdrage over te maken op giro 999, bij voorkeur via een automatische machtiging. Voor informatie belt u 070 346 89 46 of stuurt u een e-mailbericht: info@vluchteling.org. U kunt ook surfen naar www.vluchteling.org.

Stichting Vluchteling
Stadhouderslaan 28
2517 HZ Den Haag

Telefoon 070 346 89 46
Fax 070 361 57 40

E-mail info@vluchteling.org
Internet www.vluchteling.org

Giro 999

